

Тисячі в одиницях

Сергій Пилипенко

Імена їх ти, революціє, знаєш! Та й навіщо імена?

Їх багато таких, що тут згадано, їх тисячі в цих одиницях. Вони не були комуністками, не були салдатами революції. Але вони принесли на її вівтар свою лепту вдовиці. І я згадую про них із побожністю. Діялося все це на Київщині, але хіба не діялося скрізь, де біднота не мала чого губити, йдучи проти панства? Губила свій звичайний життєвий лад, губила коханих, губила власне життя. Багато їх було, цих тисяч в моїх одиницях. Розкажу по черзі.

* * *

Двоє в підвалі жили. Коробочниці. Коробки для цигарок клеїли. Одна була карболкою труїлась. Ще й досі на підвіконні шклянка з пекучим напоєм стоїть. А до другої залізничник ходив, зціпщик. Давно побратися хотіли, так на гроші спромогтися несила була, щоб завести хатнє господарство. Коли приходить, каже: "Іду до гетьманської варті[257 — Гетьманська варта — поліція часів Української Держави гетьмана П. Скоропадського.]. Добрі гроші дають". Подивилася — раптом, мов несамовита: "Та не діждеш наших братів-робітників розстрілювати". І плеснула карболкою в вічі.

* * *

У столівці служила. Жарила, варила, хазяйчиних дітей няньчила, покої прибирала, на базар бігала, гостям страви подавала. Держали, бо гарна на вроду дівчина була. А навпроти брама заводська. І бачить одного ранку — сотня білогвардійців іде робітничі збори розганяти, революціонерів арештовувати. На чолі полковник. Пика червона, масна. Ой же били, ой же й рубали! І нагаями, й шаблями. Упарився полковник, іде до столівки чимсь прохолодитись. — "Гей, красуню, прийдеш увечері до мене?" — "Прийду". Сказав би, як знав — бодай не приходила: як заснув полковник з утоми — вже й не прокинувся.

* * *

Два дні в хаті кіннотчик-червоноармієць жив. У руку поранений. Білі наступають, тікати треба. "Як же ти без зброї будеш?" — бабуса-хазяйка питає. Пішла, десь у клуні онукову драгунську гвинтівку витягла. Та ремінця немає. Одною рукою конем правити, а друга хора. Подивилася на богів і зняла рушника вишиваного. Сама цілий піст колись шила — богомільна була. "Їзжай, синку!".

* * *

На базарі сиділа, жебрувала. Та яка тепер милостиня, коли скрізь бійка, стрілянина? Але хтось аж увечері знайшовсь, на коліна свіжу франзольку[258 — Франзолька — білий хліб овальної форми, французька булочка.] поклав. Біла, духовита. Додому зачовгала. Там ще онучка-дівчинка на вечерю чекала. Коли на площі два вартові-червоногвардійці розмовляють: "Цілісінький день з юнкерами билися, ще й узавтра гаряче буде, а в роті ані порошиночки не було". — "Беріть, дітки, франзольку, хай щастить вам доля!".

* * *

Хора слюсариха була, на ноги нездужала. Ледве поралась коло печі. А на базар сам слюсар ходив. Устане вдосвіта, побіжить, принесе, а тоді вже на завод. Коли на продподаток[259 — Продподаток — продовольчий податок із селянських господарств, що згідно з постановою надзвичайної сесії ВУЦВК від 27.III. 1921 прийшов на зміну продрозкладки (продрозверстки) періоду громадянської війни.] виряджають. "Їзжай, чоловіче, мерщій! Мене годував, тепер багатьох нагодуєш".

* * *

Незнайомий парубок, мабуть, червоний партизан, у хату раптом забіг. — "Рятуй, дівчино, офіцерня женеться!" — "Лізай під піл, гарбузами заставлю". Наскочили — "Брешеш, суча дочка, більш нікуди було сховатися!" Били, волос драли, на піл кинули, згвалтували. Прийшов батько — батька побили, коня за кару звели. А за гарбузами не додивилися.

* * *

Шевчиху погромники вбили. Сидить швець з немовлятами, плаче: "Це за те, що ми євреями народилися". Прийшла покоївка з шляхетського дому, каже: "Чим я панам служитиму, бери мене за жінку, твоїм немовлятам матіркою буду".

* * *

На сході селяни сільраду обирають. Кожний пручається: "Немає часу, треба коло господарства поратися". Салдатка-червоноармійка каже: "То порайтесь й коло мого, а я за вас у раді працюватиму".

* * *

Хазяйський син залицятися почав. Та й він дівчині уподобавсь. Молодий та гарний. Обіцявсь сріблом-злотом засипати, панею зробити. А на фабриці гомоніли: "Зрадниця!" Наскочили червоні, пани врозтіч пішли. Прибіг до неї милий ховатися. Настелила стола, обідать поставила, поцілувала, сама до штабу червоних пішла: "Беріть онде в мене панича, годі вже — намиливався".

* * *

Кінець, та, власне, не кінець, бо багато було тих тисяч, багато одиниць, що відбивали життя тих тисяч. Хіба про всіх перескажеш? І хто з них славніше, кому більша шана належить? Кажуть, що легче піти на самогубство, ніж покинути палити цигарки. Легче зламати все життя, ніж поступитися повсякденним звичаєм.

І було багато таких тисяч в таких одиницях. Вони були дочки жовтня, а може — народилися й раніш.

Київ, березень 1922 р.